

технологій, формування сучасних теоретичних поглядів учених на застосування системних досліджень та управлінські нововведення.

Конкурентна поведінка та конкурентний успіх підприємств і організацій залежать від спроможності до трансформації, цілеспрямованої й своєчасної координації ділової сфери, створення інфраструктури, здатної розмивати межі традиційних функцій управління.

Ці зміни, а також необхідність підвищення ефективності управління з позицій дотримання сучасних вимог до продуктивності, вартості, сервісу та швидкості обробки інформації не могли не торкнутися бухгалтерського обліку як основної функції управління.

Таким чином, інформаційні технології необхідно сьогодні розглядати не тільки як засіб раціональної організації інформаційного середовища підприємств, складних виробничих та технологічних процесів, але як каталізатор подальшого розвитку, включаючи компоненти технологій управління в цілому і бухгалтерського обліку, зокрема.

Список літератури

1. Брыкова, Н. И. Автоматизация бухгалтерского учета в программе 1С: Бухгалтерия [Текст] / Н. И. Брыкова. – М. : Academia, 2009. – 64 с.

2. Янчева, Л. М. Інформаційні системи та технології обліку [Текст] / Л. М. Янчева, Ю. К. Кір'яков, Л. П. Рудіян. – Х. : ХДУХТ, 2006. – 222 с.

3. Янчева, Л. М. Методичні вказівки та інструкція з автоматизованого формування звітних документів за допомогою ІСО “Інфо-Бухгалтер”, для студентів спеціальності 7.050106 “Облік та аудит” [Текст] / Л. М. Янчева, А. П. Грінько, Л. П. Рудіян. – Х. : ХДУХТ, 2002. – 234 с.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.П. Грінько, 2009.

УДК 658.784:339.37

Н.М. Гаркуша, канд. екон. наук

Н.Б. Кашена, канд. екон. наук

О.В. Цуканова, канд. екон. наук

ЩОДО ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Обґрунтовано необхідність оперативного управління товарними запасами підприємств роздрібної торгівлі та розглянуто основні моделі, які існують у теорії і застосовуються на практиці.

Обоснована необхідність оперативного управління товарними запасами підприємств розничної торгівлі і рассмотрены основные модели, которые существуют в теории и используются на практике.

The necessity of operative managing trade stock of retail enterprises is grounded; and basic models which exist theoretically and used in practice are considered.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність функціонування підприємств роздрібною торгівлі в умовах конкуренції генерує потенційні можливості максимального задоволення попиту і потреб покупців. Останнє забезпечується безперервністю торгового процесу, і потребує утворення на підприємствах роздрібною торгівлі визначеного обсягу запасів товарів. Помилковою є думка про те, що чим більший рівень запасів, тим надійніше забезпечується безперервність торгової діяльності і її результати. Насправді, як нестача, так і надлишок товарних запасів на підприємстві негативно відображається на результатах його фінансово-господарської діяльності, сповільнюючи обіг коштів і знижуючи рентабельність. Отже нагальним і завжди актуальним завданням ділового життя є ефективне управління товарними запасами, яке полягає в оперативному визначенні потреб в запасах, оптимізації їх складу і структури, підвищення ефективності використання товарних запасів і господарської діяльності підприємства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління товарними запасами є предметом пильної уваги науковців і практиків. Багомий внесок у рішення і розробку теоретичних і практичних положень щодо цього питання внесли такі вітчизняні вчені, як М.Г. Чумаченко, А.А. Мазаракі, Н.Д. Фасоляк, О.І. Татаркіна, Ю.А. Василенко, Г.В. Нашкерська, Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Котенко, О.А. Круглова, О.В. Лишиленко, Л.М. Киба, В.В. Сопко, Ф.Г. Шахдинаров, та ін. Серед зарубіжних вчених слід назвати М.І. Баканова, Р.С. Сайфуліна, Н.П. Савицьку, В.А. Чернова, А.Д. Шеремета, Н.П. Любушина, С.В. Валдайцева та ін.

Відаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених, слід відзначити, що питання управління товарними запасами потребують удосконалення і подальшого наукового дослідження. У значній мірі це зумовлено тим, що у літературних джерелах існує багато підходів щодо забезпечення безперервного і ритмічного процесу реалізації товарів, не допуску втрат товарних і фінансових ресурсів. Майже кожен з них може використовуватися для потреб управління, але вибір і поєднання їх слід здійснювати в рамках кожного під-

приємства, виходячи з цільових установок, умов та обмежень, особливостей функціонування. Необхідність практичного рішення комплексу питань ефективного управління товарними запасами обумовлюють актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Мета та завдання статті. Метою статті є розробка рекомендацій щодо застосування моделей управління запасами товарів залежно від потреб підприємства.

Відповідно до мети, завданнями наукового дослідження є:

- визначення місця і ролі оперативного управління товарними запасами в загальній системі управління підприємством;
- розгляд наукових методів оперативного управління товарними запасами;
- розробка рекомендацій із застосування методів оперативного управління товарними запасами в підприємствах торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування умов стійкого економічного зростання торговельної галузі, забезпечення все більш повного задоволення потреб покупців та безперервного здійснення торгово-операційного процесу значною мірою пов'язано із підвищенням ефективності оперативного управління товарними запасами в підприємствах роздрібно́ї торгівлі.

Оперативне управління товарними запасами передбачає їх моніторинг, своєчасне поповнення і підтримку їх розміру на рівні нормативу. Воно направлене на забезпечення безперервного здійснення процесу реалізації товарів і мінімізацію поточних витрат, пов'язаних з формуванням і зберіганням цих запасів. Оперативне управління дозволяє знизити тривалість усього операційного циклу, зменшити рівень витрат на зберігання товарних запасів, вивільнити з поточного господарського обороту частину фінансових коштів, реінвестуючи їх в інші активи.

Слід зазначити, що оперативне управління товарними запасами в торговельних підприємствах можливе лише з позиції досягнення тактичних цілей підприємства. Оскільки пріоритетною метою є підвищення ефективності господарювання підприємства, вважаємо, що оперативне управління товарними запасами здійснюється з позицій одержання максимальних результатів фінансово-господарської діяльності за умов мінімальних сукупних витрат, що пов'язані з товарними запасами.

Сам процес оперативного управління товарними запасами, на наш погляд, доцільно здійснювати поетапно:

- визначення цілей формування товарних запасів;

- створення інформаційної бази управління товарними запасами;
- формування облікової політики і облік руху товарів на підприємстві;
- нормування величини і визначення обсягу формування товарних запасів;
- перегляд цілей і фінансових можливостей підприємства щодо формування запасів;
- прийняття та реалізація рішень з управління запасами.

Основу оперативного управління товарними запасами складають різні наукові методи поточного управління і контролю:

- економічно обґрунтованого розміру замовлення;
- проведення техніко-економічних розрахунків;
- проведення об'ємно-вартісного аналізу (АВС-аналізу).

Як вже зазначалося, основні проблеми, що виникають в практиці оперативного управління товарними запасами, пов'язані з вибором розміру партії закупки та забезпечення мінімізації витрат, пов'язаних з придбанням і збереженням товарів.

Загальновизнаною моделлю у разі обґрунтування необхідного розміру замовлення товарів є модель Уілсона-Уайтіна, яка дозволяє визначити оптимальний обсяг замовлення (q_{opt}):

$$q_{opt} = \sqrt{\frac{2 \times S_o \times N}{S_h}}, \quad (1)$$

де S_o – витрати з оформлення (подачі) одного замовлення, грн; S_h – витрати зі зберігання одиниці товару в запасі, грн; N – обсяг реалізації (попит) даного виду товару, од.

Ця ж модель дозволяє визначити розмір сукупних додаткових витрат, пов'язаних із замовленням партії товару, його подальшим транспортуванням і зберіганням ($ДВ$):

$$ДВ = S_o \times \frac{N}{q_{opt}} + S_h \times \frac{q_{opt}}{2}. \quad (2)$$

Оскільки використання даної моделі можливе лише за певних припущень, які не завжди враховують реалії сучасних економічних відносин, для практичного застосування більш доцільним є метод техніко-економічних розрахунків. Згідно з цим методом розрахунок необ-

хідного нормативу товарних запасів здійснюється за складовими елементами залежно від їх призначення в процесі реалізації (рисунок).

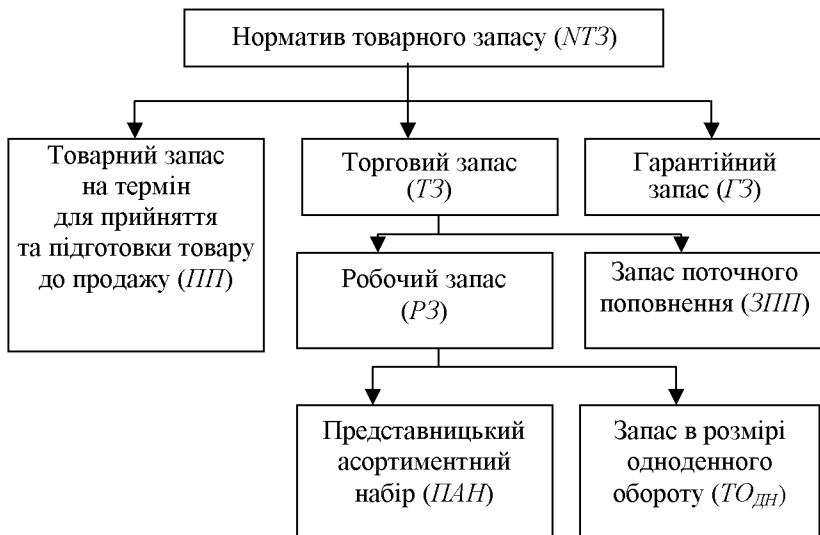

Рисунок – Структурно-логічна схема формування оптимального розміру товарного запасу

Необхідний розмір нормативу товарного запасу в днях ($NTЗ$) обчислюється за формулою

$$NTЗ = ПІІІ + РЗ + ЗПІІІ + ГЗ. \quad (3)$$

Основною частиною нормативу товарного запасу є торговий запас, який складається з двох частин:

- робочого запасу, який повинен постійно знаходитися в торговому залі;
- запасу поточного поповнення, призначеного для забезпечення безперебійного продажу товарів на період до чергового надходження товарів.

Робочий запас в днях ($РЗ$) визначається за формулою

$$РЗ = (ІІАІІ + ТОДІІ) / ТОДІІ. \quad (4)$$

У свою чергу, представницький асортиментний набір (ПАН) у вартісній оцінці розраховується таким чином:

$$ПАН = Ц \times R, \quad (5)$$

де $Ц$ – середня ціна одного асортиментного різновиду, од.; R – загальна кількість асортиментних різновидів, од.

Запас поточного поповнення (ЗПП) визначається за формулою

$$ЗПП = 1/2 \times i \times (R/r), \quad (6)$$

де i – середній інтервал між поставками, дні; R – загальна кількість асортиментних різновидів, од; r – кількість асортиментних різновидів у партії, що завозиться, од.

Даний метод дозволяє без складних математичних розрахунків обчислити необхідний розмір нормативу товарного запасу на торговому підприємстві.

Практика свідчить, що в підприємствах роздрібною торгівлі основний обсяг реалізації (70...80 %) забезпечується небагатьма номенклатурними позиціями, які користуються підвищеним попитом. Питома вага цих товарів серед загального переліку номенклатурних позицій складає, як правило, 10...20%.

У зв'язку з цим витрати оперативного управління запасами, в основному, залежать від динаміки по цій обмеженій номенклатурі. Ця властивість запасів дозволяє застосовувати під час управління ними принцип Парето: в першу чергу підлягають контролю позиції, що мають найбільший обсяг реалізації або найбільшу грошову (гривневу) активність (Парето відкрив цей закон у 1897 році та назвав «Законом 20/80»).

Цей вид аналізу (в економіці він відомий, як «об'ємно-вартісний аналіз» або «АВС-аналіз») припускає розподіл номенклатури на групи відповідно до обсягу реалізації за позиціями.

Нами було проведено АВС-аналіз сокової продукції торгової марки «Дар», що реалізовувалась ТОВ «Юлія» в квітні 2009 р. за таких умов: асортимент товарної групи «Дар» складає 24 позиції, вантаж зберігається на восьмирядному стелажному устаткуванні на піддонах у пакетованому вигляді, відпускається піддонами і всі операції з ним повністю механізовані. Усього за період було відпущено в торгівлю 945 піддонів соків і нектарів «Дар» (табл. 1).

Таблиця 1 – Реалізація ТОВ «Юлія» продукції товарної марки «Дар» у квітні 2009 р.

Асортимент	Кількість піддонів	Асортимент	Кількість піддонів	Асортимент	Кількість піддонів
Гарбуз	10	Лісові ягоди	80	Персик	75
Агрус	0	Айва	6	Горобина	6
Груша	15	Морква	15	Банан	10
Тропічні фрукти	145	Апельсин	210	Полуниця	6
Яблуко	160	Черешня	10	Вишня	15
Абрикоса	25	Мандарин	6	Виноград	85
Слива	15	Манго	6	Диня	10
Томат	20	Гранат	15	Інші	0

На 1 етапі АВС-аналізу слід перерахувати всю реалізовану продукцію за товарною групою з вказівкою кількості відвантажених піддонів, як це представлено в табл. 1.

На 2 етапі – визначити питому вагу кожної статті відвантаженої продукції, а потім всі статті розділити на три категорії А, В і С.

Категорію А складатиме продукція з найбільшою питомою вагою від загальної реалізації (близько 70...80%), категорію В – близько 10...20% реалізації, частина, що залишилася, складатиме категорію С. Результати цього етапу представлені в табл. 2.

Результати АВС-аналізу реалізації різного асортименту соків і нектарів товарної марки «Дар» у квітні 2009 р. свідчать, що 79,89% відвантажених піддонів з продукцією припало всього лише на 6 позицій (із смаком тропічних фруктів, яблука, лісових ягід, апельсина, персика і винограду). Питома вага категорії В до загального обсягу реалізації склала 16,94%, категорії С – 3,17%. З цього виходить, що основна увага при оперативному управлінні запасами повинна зосередитися на продукції категорії А, на яку припадають основні інвестиційні витрати, і тому запаси продукції саме цієї категорії найбільшою мірою підходять для використання кількісних прийомів. Відносно продукції категорії В використовуються кількісні методи, проте не такі детальні, як методи, які необхідно застосовувати для категорії А.

Таблиця 2 – Групування відвантаженої ТОВ «Юлія» продукції торгової марки «Дар» у квітні 2009 р. за категоріями А, В, і С

Категорія А	Питома вага, %	Категорія В	Питома вага, %	Категорія С	Питома вага, %
Тропічні фрукти	15,34	Гарбуз	1,06	Агрис	0
Яблуко	16,93	Груша	1,59	Айва	0,63
Лісові ягоди	8,47	Абрикоса	2,64	Мандарин	0,63
Апельсин	22,22	Слива	1,59	Манго	0,63
Персик	7,94	Томат	2,11	Горобина	0,64
Виноград	8,99	Морква	1,59	Полуниця	0,64
-	-	Черешня	1,06	-	-
-	-	Гранат	1,59	-	-
-	-	Банан	1,06	-	-
-	-	Вишня	1,59	-	-
-	-	Диня	1,06	-	-
Разом за категорією А	79,89	Разом за категорією В	16,94	Разом за категорією С	3,17

На практиці вважається нормальним, що на 10...15% запасів, які зберігаються, припадає 70...80% загальних витрат на закупівлю. Якщо подивитися на ситуацію з іншого боку, то на 70...80% цінностей, що зберігаються, припадає близько 10% загальних витрат. Тому управління витратами на закупівлю стає набагато більш легким, якщо основну увагу приділяти невеликій частині запасів.

Висновки. Вищевикладеним засвідчується необхідність і можливість застосування наукових методів оперативного управління товарними запасами в роздрібній торгівлі. Кожен з описаних методів може застосовуватися окремо (залежно від потреб підприємства), але найбільшого ефекту набуває комплексне їх використання в процесі оперативного управління товарною масою для формування асортименту і мінімізації витрат на транспортування і зберігання товарних запасів.

Список літератури

1. Богацька, Н. М. Управління товарними запасами в роздрібних торговельних підприємствах [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05: захищена 12.02.06 : затв. 24.06.06 / Богацька Наталія Миколаївна. – К., 2006. – 218с.

2. Киба, Л. М. Передумови створення методики з розрахунку нормативів товарних запасів [Текст] / Л. М. Киба // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 159–168.

3. Круглова, Е. А. Оперативное управление товарными запасами на предприятиях торговли [Текст] / Е. А. Круглова // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. – 2001. – № 34. – С. 246–250.

Отримано 15.09.2009. ХДУХТ, Харків.

© Н.М. Гаркуша, Н.Б. Кащена, О.В. Цуканова, 2009.

УДК 658.14/.17:681.5.033.23

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук.

Н.Б. Кащена, канд. екон. наук

Г.Г. Лисак, доц.

ДИАГНОСТИКА ФИНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ НА ПІДСТАВІ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ ЇХ ФИНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Обґрунтовано доцільність застосування інтегральної оцінки фінансово-економічного потенціалу підприємств торгівлі для діагностики їх фінансового стану і розроблено економіко-математичну модель, яка дозволяє визначити фінансове положення підприємства та його розвиток.

Обоснована целесообразность применения интегральной оценки финансово-экономического потенциала предприятий торговли для диагностики их финансового состояния и разработана экономико-математическая модель, которая позволяет определить финансовое положение предприятия и его развитие.

Expedience of applying integral estimation of financial and economic potential of retail enterprises for diagnostics of their financial state is grounded and mathematical model which allows define financial position of the enterprise and its development is developed.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вирішення питань із забезпечення стійкого розвитку підприємств торгівлі вимагає постійного коригування методів фінансового управління на основі відповідного інструментарію, який допоміг би створити на підприємстві таку інформаційну структуру, яка б дозволяла вирішувати базові проблеми його стійкого розвитку не тільки в сьогоденні, але і в майбутньому. Важлива роль у вирішенні цих завдань відводиться діагностиці фінансового стану підприємства на підставі інтегральної оцінки їх фінансово-економічного потенціалу. Вона повинна не тільки забезпечу-